

Biblioteka
Prozna putovanja

Naslov originala
Mary Norton
The Borrowers

Copyright
© 1953 by Mary Norton
© 2020, za srpski jezik Odiseja

Pozajmljivaci

Meri Norton

Prevela sa engleskog
Sandra Bakić Topalović

Ilustrovala
Ljiljana Grbić

Odiseja
Beograd, 2020.

Prvo poglavlje

O njima sam prvi put čula od gospođe Mej. Ne, ne ja. Kako sam to mogla biti ja – divlja, neuredna, svojehlava djevojčica koja je netremice gledala svojim ljutim očima i škrgutala zubima? Zvaćemo je Kejt. Tako je – Kejt. Mada, ime uopšte nije ni važno, ona jedva da se pojavljuje u priči.

Gospođa Mej je stanovala u dve sobe u kući Kejtinih roditelja u Londonu. Mislim da su bili u nekom srodstvu. Spavaća soba joj je bila na prvom spratu a kao dnevnu sobu koristila je deo kuće koji smo zvali „soba za doručak“. Te sobe za doručak su dobre ujutru, kada sunčevi zraci obasjavaju tost i marmeladu, ali posle podne kao da blede ispunjavajući se čudnom srebrnkastom svetlošću, sopstvenim sumrakom. Tada kroz njih provejava nekakva tuga, ali je mala Kejt tu tugu volela. Ušunjala bi se kod gospođe Mej baš pre vremena za čaj i ona bi je učila da hekla.

Gospođa Mej je bila stara, zglobovi su joj bili ukočeni i bila je... ne baš stroga, ali odisala je nekakvom samouverenošću koja je imala isti efekat. Kejt nikada nije bila nemirna kada je provodila vreme sa gospođom Mej, niti neuredna niti svojehlava i od nje je, pored heklanja, naučila mnogo stvari: kako da pravi štepove i zakrpe, kako da sredi fioke i da preko svega, poput blagoslova, položi šuškavi papir koji će sprečiti prašinu da se uvuče.

„Zašto si tako tiha, dete?“ – pitala je gospođa Mej jednog dana dok je Kejt pogrbljeno i zamišljeno sedela na tabureu. „Šta je s tobom? Maca pojela jezik?“

„Ne“, odgovorila je Kejt dok je čačkala dugme na cipeli, „izgubila sam kukicu za heklanje...“ (pravile su prekrivač za krevet od vunениh kvadrata, trebalo je da naprave još tri-deset). „Znam gde sam je ostavila“, nastavila je brzo, „stavila sam je na donju policu za knjige, odmah pored kreveta.“

„Na donju policu?“ – ponovila je gospođa Mej. Igla za heklanje presijavala joj se u ruci od vatre iz kamina. „Blizu poda?“

„Da“, rekla je Kejt, „ali tražila sam je i po podu. I ispod tepiha. Svugde. Vunica je i dalje bila na istom mestu gde sam je i ostavila.“

„O, Bože!“ – uzviknula je gospođa Mej. „Nemoj mi reći da su i u ovoj kući!“

„Da su šta u ovoj kući?“ – pitala je Kejt.

„Pozajmljivači“, rekla je gospođa Mej i kao da se osmehnula.

Kejt ju je uplašeno posmatrala. „Zar takve stvari postoje?“ – pitala je posle nekoliko trenutaka.

„Kakve?“

Kejt je trepnula.

„Pa, kao ljudi, drugi ljudi koji stanuju u kućama i... pozajmljuju stvari?“

Gospođa Mej je odložila vunicu. „Šta ti misliš?“ – pitala je.

„Ne znam“, rekla je Kejt. Odvratila je pogled i povukla dugme na ci-

pele. „Ne bi trebalo. A opet...” – podigla je pogled, „ponekad pomislim da mora biti da postoje.”

„Zašto to misliš?” – pitala je gospođa Mej.

„Zbog svih stvari koje nestaju. Zihernadle, na primer. Fabrike stalno prave zihernadle i ljudi ih stalno kupuju pa opet, nekako, nikad ih nema kada su ti potrebne. Gde su sve te zihernadle? Evo, baš sad. Gde nestaju? Ili igle”, nastavila je, „sve te igle koje je moja mama kupila – mora da ih je na stotine – nemoguće je da su svuda po kući!”

„Nisu svuda po kući, ne”, gospođa Mej se složila.

„I sve druge stvari koje stalno kupujemo. Iznova i iznova. Olovke, šibice, vosak za pisma, šnalice, čiode, naprsci...”

„I igle za šešire”, dodala je gospođa Mej, „i salvete.”

„Da, salvete”, složila se Kejt, „ali ne i igle za šešire.”

„Tu se varaš”, rekla je gospođa Mej i nastavila da hekla. „Postoji razlog za igle za šešire.”

Kejt je razrogačila oči. „Razlog?” – ponovila je. „Mislim... kakav razlog?”

„Pa, zapravo postoje dva razloga. Igla za šešire je prilično korisno oružje i...”, gospođa Mej se odjednom nasmejala, „Ali sve to zvuči kao gomila gluposti i”, oklevala je, „to je bilo tako davno!”

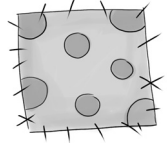
„Ispričajte mi!” – rekla je Kejt. „Ispričajte mi kako znate za igle za šešire. Jeste li ih nekad videli?”

Gospođa Mej ju je okrznula pogledom. „Pa, jesam”, rekla je.

„Ne iglu za šešire!” – uzviknula je Kejt nestrpljivo. „Te, kako rekoste da se zovu... Pozajmljivače!”

Gospođa Mej je duboko uzdahnula. „Ne”, rekla je brzo. „Nikada nisam videla nijednog.”

„Ali neko drugi ih je video”, uzviknula je Kejt „i znate sve o tome. Znam da znate!”

„Psst”, rekla je gospođa Mej, „nema razloga da vičeš!” Pogledala je dole ka Kejtinom licu i nasmejala se. A onda joj je pogled odlutao. „Imala sam brata”, rekla je nesigurno.

Kejt se podigla na kolena. „On ih je video!”

„Ne znam”, rekla je gospođa Mej i odmahнула glavom. „Stvarno ne znam!” Poravnala je vuneni kvadrat koji je držala u krilu. „Bio je tako nestašan. Svašta nam je pričao – meni i mojoj sestri – razne nemoguće stvari. Stradao je”, rekla je nežno, „pre mnogo godina na Severozapadnom frontu. Bio je pukovnik odreda. Umro je, kako su nam rekli, ‘herojskom smrću...’”

„On vam je bio jedini brat?”

„Da, mlađi brat. Mislim da je zato”, zamislila se na sekund i dalje se smešeci, „da, verovatno nam je zato pričao te nemoguće priče, neobične izmišljotine. Mislim da je bio ljubomoran što smo starije i zato što čitamo bolje od njega. Hteo je da nas impresionira. Hteo je, možda, da nas šokira. Ipak”, pogledala je u vatru, „bilo je nečeg u vezi sa njim – možda zato što smo odrastali u Indiji, okruženi misterijama, magijom i legendama – nešto zbog čega smo verovalе da je mogao da vidi neke stvari koje drugi ljudi ne mogu. Nekad bismo znale da se šali, ali nekad jednostavno nismo bile sigurne...” Nagla se unapred i, uredno kao što je to uvek činila, očistila pepeo koji je ispao iz kamina a onda, i dalje držeći četku u ruci, nastavila da gleda u vatru. „Nije bio snažan dečak. Prvi put kada je došao kući iz Indije dobio je groznicu. Propustio je celo polugodište u školi i poslat je na selo da se oporavi. U kuću stare tetke. Kasnije sam i ja otišla. Bila je to čudna stara kuća...” Okačila je četku na kuku, obrisala ruke o maramicu i nastavila s radom. „Bolje upali lampu”, rekla je.

„Ne još”, preklinjala je Kejt. „Molim vas, nastavite. Molim vas da mi ispričate!”

„Ali rekla sam ti.”

„Niste. Ta stara kuća... da li je tu video... šta je video?”

Gospođa Mej se nasmejala. „Da li je tu video Pozajmljivače? Da, tako nam je rekao. I mi smo mu poverovale. A što je najgore, izgleda da ih nije samo video već ih je i upoznao. Štaviše, postao je deo njihovih života. Zapravo, moglo bi se reći da je i sam postao Pozajmljivač...”

„Oh, morate da mi ispričate. Molim vas! Probajte da se setite. Hoću da čujem sve, od samog početka!”

„Sećam se,” rekla je gospođa Mej. „Začudo, sećam se toga bolje od nekih stvari koje su se stvarno dogodile. Možda je i to bila prava stvar. Stvarno ne znam. Vidiš, na putu natrag do Indije moj brat i ja smo delili kabinu – moja sestra je spavala sa dadiljom u sobi – i pošto su noći bile veoma tople nismo mogli da spavamo. Moj brat bi pričao satima i satima, prisećao se događaja, ponavljao razgovore, iznova i iznova mi pričao detalje. Pitao se ko su bili i šta su radili i...”

„Oni? Ko su tačno oni?”

„Zvoca, Ljusko i mala Arijeta.”

„Ljusko?”

„Da, čak im ni imena nisu bila sasvim u redu. Mislili su da imaju sopstvena imena – skroz drugačija od ljudskih – ali kad se malo zamisliš shvatiš da su i njih pozajmili. Čak i ujka Pevac i Jajoslava. Sve što su imali bilo je pozajmljeno, nisu imali ništa svoje. Ništa. Uprkos tome, govorio je moj brat, bili su lako uvredljivi i uobraženi kao da su posedovali ceo svet!”

„Kako to mislite?”

„Bili su uvereni da ljudi postoje da bi obavljali prljave poslove, da su samo ogromni robovi stvoreni da im služe. To su barem govorili jedni drugima. Ali moj brat je mislio da su, zapravo, prestrašeni. Mislio je da su zbog straha ostali mali. Svaka generacija je bila sve manja i sve skrivenija.

Ranije su u nekim delovima Engleske, čini se, naši preci rado pričali o ‘malim ljudima.’

„Da”, rekla je Kejt, „znam”.

„Danas, pretpostavljam”, nastavila je gospođa Mej polako, „ako uopšte postoje, mogao bi da ih nađeš samo u kućama koje su stare, tihe i daleko od grada, gde žive ljudi sa ustaljenim navikama. Rutine su im veoma važne: važno im je da znaju koje se prostorije koriste i kad. Retko ostaju

negde gde su ljudi nemarni, gde ima neposlušne dece ili kućnih ljubimaca.

Ova stara kuća je, naravno, bila idealna, mada je, ako pitaš neke od njih, bila malčice hladna i praznjikava.

Tetka Sofi je bila vezana za krevet zbog nekakve nesreće tokom lova dvadesetak godina

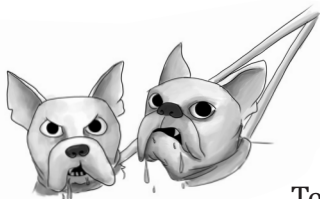
ranije, a pored nje su u kući bili samo kuvarica, gospođa Drajver, baštovan Krampfurl i vrlo retko neka sobarica ili tako neko. Čak je i moj brat, kada je stigao tamo, morao zbog groznice da bude u krevetu i čini se da Pozajmljivači prvih nekoliko nedelja nisu ni znali da postoji.

Spavao je u staroj dečjoj sobi preko puta radne sobe.

Radna soba se nije koristila – nameštaj je bio prekriven čaršavima i svugde je bilo starudija: stari kovčezi, pokvarena mašina za šivenje, radni sto, krojačka lutka, trpezarijski sto i ostareli klavir – deca

koja su ga koristila, deca tetke Sofi, odavno su odrasla, venčala se, umrla ili prosto otišla. U dečju sobu se moglo ući iz radne i moj brat je iz kreveta mogao da vidi sliku bitke na Vaterlou koja je visila

iznad kamina i viseći ugaoni kredenac sa staklenim vratima u kojem je bio izložen minijturni servis za čaj, vrlo osetljiv i star. Noću, kad bi vrata bila otvorena, mogao je da vidi osvetljeni prolaz ka stepeništu. Tešilo ga je kad

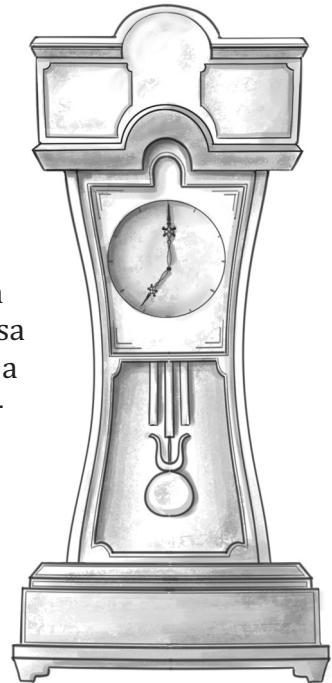

bi u sumrak video gospođu Drajver kako se penje uz stepenice i prolazi hodnikom s poslužavnikom za tetku Sofi, sa činijom keksića i visokom čašom punom vina. Kad bi krenula nazad, gospođa Drajver bi se zaustavila da smanji plamen uljane lampe sve dok ne bi postao plav a onda bi otrupkala stepeništem i nestala mu iz vidokruga između gelendera.

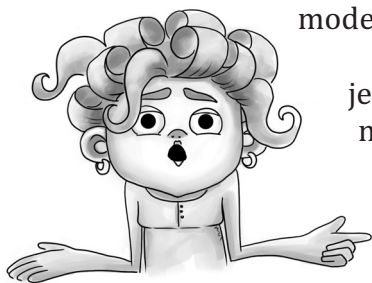
Ispod tog prolaza, u hodniku u prizemlju, stajao je sat i noću bi čuo kad označava pun sat. Bio je to dedin sat, veoma star. Gospodin Frit iz Lejton Bazarda je svakog meseca dolazio da ga navije, kao što je njegov otac dolazio pre njega i njegov deda pre njega. Kažu da za osamdeset godina (gospodin Frit to sa sigurnošću tvrdi) nikada nije stao a reklo bi se i mnogo godina pre. Najbolje je bilo to što nikada nije smeo da se pomera. Stajao je naslonjen na drveni ram a kameni pod ispod njega nikad nije riban pa je, kako je rekao moj brat, izgledao kao mala platforma.

A ispod tog sata, ispod drvenog rama, nalazila se jedna rupa...”

Drugo poglavlje

To je bila Ljuskova rupa – bastion njegovog zamka, ulaz u njegov dom. Sam dom nije bio baš blizu sata, štaviše, moglo bi se reći da je bio prilično udaljen. Između njih se protezao mračan i prašnjav hodnik od nekoliko metara, sa drvenim vratima među gredama i metalnim kapijama za zaštitu od miševa. Ljusko je koristio razne stvari kako bi napravio kapije: deo rendalice za sir, poklopac male kutije sa šarkom, pocinkovane ručke od stare komode za meso, žičane mlatilice...

„Nije da se plašim miševa“, govorila je Zvoca, „samo ne mogu da podnesem njihov miris“. Arijeta ju je uzalud preklinjala da usvoje jednog malog miša, još slepog mišića kojeg će vaspitati – „kao što je to radila Jajoslava“. Ali Zvoca je samo

zveknula poklopcima od šerpi i uzviknula: „I vidi šta se desilo Jajoslavi!“

„Šta?“ – pitala je Arijeta. „Šta joj se dogodilo?“ Niko joj nikada nije odgovorio.

Samo je Ljusko znao put kroz vijugave prolaze do rupe ispod sata. I samo je Ljusko znao da otvori kapije na kojima su bile komplikovane brave napravljene od šnala za kosu i

pribadača. Njegova žena i ćerka su vodile zaštićen život u prijatnim prostorijama ispod kuhinje, daleko od rizika i opasnosti užasne kuće iznad njih. Ali u zidu od cigle, baš iznad nivoa kuhinjskog poda, nalazila se rešetka kroz koju je Arijeta mogla da vidi baštu – deo šljunkovite staze i humke na kojoj su krokusi cvetali u proleće i nad kojom se naginjalo cveće drveta koje nije mogla da vidi, a leti cvetale azaleje. Tamo su dolazile ptice koje su ključale, cvrkutale i ponekad se svađale.

„Svi ti sati koje tračiš na ptice”, govorila je Zvoca, „a kad treba nešto da uradiš nikad nemaš vremena! Ja sam rasla u kući”, nastavila je, „bez rešetke. I svi smo bili srećniji bez nje. A sad idi i donesi mi krompir.”

To je bio dan kada je Arijeta nekoliko puta ljutito šutnula krompir koji je kotrljao iz ostave kroz prašnjavi hodnik ispod podnih dasaka, zbog čega se baš brzo otkotrljao u kuhinju u kojoj je Zvoca stajala nad šporetom.

„Eto ti ga sad”, viknula je Zvoca ljutito, „samo što nisam upala u lonac sa supom. I kad sam rekla krompir nisam mislila na ceo krompir. Uzmi *makaz* i odseci parče”.

„Nisam znala koliko si htela”, promrmljala je Arijeta dok je Zvoca, gundajući i šmrkćući, skidala polovinu makazica za nokte sa kuke na zidu. Zasekla je koru krompira.

„Skroz si ga uništila”, gundala je. „Ne možeš ga otkotrljati nazad kroz onu prašinu kad je zasečen”.

